

הפקרת צד"ל כמחדל מוסרי-אסטרטגי

מאת האלוף (מיל") גרשון הכהן

מבט מבס"א מס' 1,579, 24 במאי 2020

תקציר: בהפקרת צד"ל הקרינה ישראל לבעלי בריתה באזור שהיא אינה מהווה משענת איתנה ויציבה. צעד זה השפיע על עמדתם הזהירה של הדרוזים ברמת הגולן להצעת האזרחות הישראלית כמו גם על קבלת ההחלטות בישראל במהלך מלחמת האזרחים בסוריה לגבי שיתוף הפעולה עם המיליציות הסוריות בכפרים הסמוכים לגבול בגולן.

את הנזק האסטרטגי שחוללה הפקרת צד"ל עם הנסיגה מלבנון תתקשה ישראל לתקן גם בעוד דור. האלוף יצחק מרדכי, שהיה אלוף פיקוד צפון ושר ביטחון, מספר על מסרים שקיבל מבכירים במצרים ובירדן שראו בהפקרת צד"ל ביטוי מדאיג להפרת נאמנות מצד ישראל. פתגם ערבי ידוע אומר: "נחנא מעא אל-חיט אל-ואקף": "אנחנו עם הקיר הניצב איתן". הפתגם מבטא קוד מכונן לדינמיקה של היווצרות בריתות ונאמנות להן. מדובר בתמרור אזהרה, במיוחד לקבוצות מיעוט, המנחה אותן להתקשר עם בעלי ברית הראויים להיתפס כמשען איתן. בחרדה קיומית, הפתגם מציע בחינה יומיומית אם בעל הברית ממשיך להיות איתן.

בהפקרת צד"ל הקרינה ישראל לבעלי בריתה באזור שהיא אינה מהווה משענת איתנה ויציבה. המסר, באופן הישיר, הובן היטב על-ידי הדרוזים ברמת הגולן ומשפיע עד היום על עמדתם הזהירה להצעת האזרחות הישראלית. בהפגנת ראשי מועצות דרוזיות וצ'רקסיות בתל אביב אמר ראש מועצת סג'ור כי "לא ניתן להפוך אותנו למקרה צד"ל". המסר מהדהד מאז כהערת אזהרה לכל גורם באזור השוקל את צעדיו לשיתוף פעולה עם ישראל.

תפיסת הביטחון הישראלית לא פיתחה תשתית מושגית דוקטרינרית לאופני הפעלת בעלי ברית מיליציוניים בלחימה מעבר לגבולותיה. מעבר לגבולותיהן המוכרים בחוק הבינלאומי יש למדינות מרחבי התעניינות קריטיים לצורכי הגנה. כך למשל טענה בריטניה לאחר מלחמת העולם השנייה כי גבולה האסטרטגי לצורכי הגנה הוא על נהר הריין. לצד"ל היה בהיבט זה תפקיד לגיטימי בגבולה הצפוני של ישראל. דפוס הפעלה מעין זה באמצעות-שליח הוא עתיק יומין, והיה למשל גורם משמעותי ביכולתה של ביזנטיון להמשיך להתקיים מאות שנים לאחר נפילת רומא.

באילוצי המלחמה החדשה שהתפתחו במאה העשרים ואחת הפכה הפעלת כוחות מעין אלה לנפוצה ביותר והיא מופעלת בשיטתיות על-ידי הרוסים באוקראינה, בסוריה ובלוב, וגם על-ידי האמריקנים. ככוח מיליציוני שהופעל בידי ישראל היה לצד"ל פוטנציאל אסטרטגי מסוג זה, מה גם שכארגון לוחמים שהושתת על בני המקום הייתה לפעולתו במרחב לגיטימיות בסיסית לא פחותה מזו שהייתה לחיבאללה. מפקדו, הגנרל אנטואן לחד, דאג להדגיש שהוא פועל כפטריוט לבנוני. זו טבעה של ברית

אסטרטגית מסוג זה הנוצרת על מפגש אינטרסים. צד"ל הוקם כגוף לבנוני, מתוך המגמות שנוצרו במערכת הלבנונית, ופעל בראש וראשונה לקידום האינטרסים המקומיים שלו – קידום עניינם של בני הכפרים והעיירות בסמוך לגבול הישראלי שבשנות מלחמת האזרחים הלבנונית נדחקו לשוליים וסבלו מהזנחת המדינה הלבנונית. ככוח מאורגן נכללו בארגון אחד כל תושבי המרחב: דרוזים, נוצרים ושיעים, והייתה לכך משמעות יותר מסמלית שכן פעילותם הונעה למען האינטרס שלהם, אך בעצם נוכחותם במרחב ובשיתוף הפעולה המלא עם צה"ל הם העניקו תרומה משמעותית לביטחון ישראל.

ברקמת החיים המשותפת ובנתיב הדמים בשדות הלחימה נוצרה זיקה עמוקה של אחוות לוחמים שאין להתעלם ממנה. אהוד ברק, שהיה ראש הממשלה והוביל את הנסיגה, טען בראיון במעריב בתחילת החודש כי "המציאות לגביהם הסתבכה מרגע שהחלטנו לצאת על פי החלטה 425... מועצת הביטחון לא תכיר ביציאת ישראל אם היא לא תהיה לגבול הבינלאומי ואם צד"ל לא יתפרק".

החלטות אסטרטגיות אכן תובעות היגיון קר, במיוחד כשהן כרוכות בהפניית עורף לבעלי ברית שהלכו יחד כברת דרך משמעותית. גם אם הדיון ביסודו נותר פרגמטי, כטענת ברק, אין להתעלם מהממד הרגשי והמוסרי. הדיון על הפקרת צד"ל מסמן פרק שעדיין לא גובש ולא לובן דיו בתפיסת הביטחון של ישראל. לפרק זה היו אף השלכות על קבלת ההחלטות בעיצומה של מלחמת האזרחים בסוריה ועל שיתוף הפעולה עם המיליציות הסוריות בכפרים הסמוכים לגבול בגולן. מרכזיותה של הסוגיה מזמינה בחינה מחודשת של הפקרת צד"ל במכלול השיקולים הכרוכים במבחן התועלת האסטרטגית לטווח הארוך.

הטיפול בפליטי צד"ל בישראל, כפי שמוכר למפקדי יחידת הקישור ללבנון לשעבר, גבי אשכנזי ובני גנץ, רחוק משלמות. ישראל עדיין יכולה ונדרשת לחולל בעניין זה תיקון משמעותי.

המאמר התפרסם בישראל היום ב-11.5.2020

* אלוף (מיל') גרשון הכהן הוא עמית מחקר בכיר במרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים. שירת בצה"ל במשך ארבעים ושתיים שנים. פיקד על חיילים בקרבות מול מצרים וסוריה. לשעבר מפקד גיס ומפקד המכללות הצבאיות.